

SEVERAL ASPECTS OF PRIDON KHALVASHI'S DRAMATURGY

ფრიდონ ხალვაშის დრამატურგიის რამდენიმე ასპექტი

Sopiko Kulejishvili

Doctor of Philology,

Batumi Shota Rustaveli State University,

Batumi, Ninoshvili St. 35, 6010, Georgia,

+995577757514, sofikokulejishvili84@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-2066-1112>

Abstract. The creative work of Pridon Khalvashi is a hymn to the love of the motherland and devotion to its people. From the very beginning, the writer perceived the historical past, present, and future of his nation and region, successfully transforming them into artistic imagery. A correct perception of reality, an interest in socio-civic issues, and a boundless adoration for the motherland—coupled with a contrastingly sensory depiction of existence, a profound ability to penetrate the spiritual world of the modern human, and poetic mastery—have defined the uniqueness of his creative work. Dramaturgy holds a prominent place in Pridon Khalvashi's body of work, resonating with the historical fate of his native region. The writer's plays are the primary focus of our research, allowing for a more comprehensive understanding of his creative output. The aim of the present work is to research Pridon Khalvashi's dramaturgy, through the examples of the plays: „The Weeping of the Vine”, „Saved Immortality”, and „The Call of Khikhani’. As for the research methodology, we have defined the method of primary data collection and its subsequent analysis, as well as the historical method, which enabled us to study past events and provide an objective evaluation of them. Additionally, the comparative method, in conjunction with the historical method, allowed us to cross-reference and compare various materials. In certain instances, we applied the observation method, which facilitated the acquisition of data, and in this regard, we utilized the so-called descriptive research.

Keywords: Pridon Khalvashi, Dramaturgy, Plays, Historical Method.

სოფიკო ყულეჯიშვილი

ფილოლოგიის დოქტორი,

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,

ბათუმი, ნინოშვილის ქ. 35, 6010, საქართველო,

+995577757514, sofikokulejishvili84@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-2066-1112>

აბსტრაქტი. ფრიდონ ხალვაშის შემოქმედება სამშობლოს სიყვარულისა და ხალხის ერთგულების სიმღერაა. მწერალმა იმთავითვე აღიქვა თავისი ხალხისა და კუთხის ისტორიული წარსული, აწმყო და მომავალი, შეძლო მისი მხატვრული წარმოსახვა. რეალობის სწორად აღქმამ, საზოგადოებრივ-მოქალაქეობრივი პრობლემატიკით დაინტერესებამ, სამშობლოსადმი უსაზღვრო ტრფილის, არსებულის კონტრასტულ-გრძნობადმა გამოსახვამ, თანამედროვე ადამიანის სულიერ სამყაროში წვდომის დიდმა უნარმა და პოეტურმა ოსტატობამ განაპირობეს მისი შემოქმედების ორიგინალურობა. ფრიდონ ხალვაშის შემოქმედებაში გამორჩეული ადგილი უჭირავს დრამატურგიას, რომელიც ისევ მშობლიური კუთხის ისტორიულ ბედს ეხმიანება. სწორედ მწერლის პიესები გახლავთ ჩვენი კვლევის მთავარი საკითხი, რაც მწერლის შემოქმედებას კიდევ უფრო სრულყოფილად წარმოაჩენს. წინამდებარე ნაშრომის მიზანია ფრიდონ ხალვაშის დრამატურგიის კვლევა - პიესების „ვაზის ტირილი“, „გადარჩენილი უკვდავება“, „ხიხანის ძახილი“ მაგალითზე. *კვლევის მეთოდოლოგიად* განვსაზღვრეთ მასალათა თავდაპირველი შეგროვებისა და მათი ანალიზის მეთოდი. ისტორიული მეთოდი, რომელმაც საშუალება მოგვცა შეგვესწავლა წარსული მოვლენები და გაგვეკეთებინა მათი ობიექტური შეფასება. შედარებითი მეთოდი, რომელმაც ისტორიულ მეთოდთან კავშირში მოგვცა სხვადასხვა მასალათა ურთიერთშედარების საშუალება. ზოგიერთ შემთხვევებში მივმართეთ მასალებზე დაკვირვების მეთოდს, რამაც მასალათა მოპოვების საშუალება მოგვცა და ამ მიმართებაში გამოვიყენეთ ე.წ. აღწერილობითი კვლევა.

საკვანძო სიტყვები: ფრიდონ ხალვაში, დრამატურგია, პიესები, ისტორიული მეთოდი.

შესავალი. ფრიდონ ხალვაშის შემოქმედება - „სამშობლოს სიყვარულისა და ხალხის ერთგულების სიმღერაა, - აცოცხლებს ჩვენი ქვეყნის წარსულს, ქებათა-ქებას ასხამს დღევანდელ დღეს, უმღერის უფრო ბედნიერ მომავალს” (ხ. ბერულავა, თ. ჯანგულაშვილი, გაზ. „წიგნის სამყარო“, 12 აგვისტო, 1975 წ.).

მწერალმა იმთავითვე აღიქვა თავისი ხალხისა და კუთხის ისტორიული წარსული, აწმყო და მომავალი, შეძლო მისი მხატვრული წარმოსახვა. რეალობის სწორად აღქმამ, საზოგადოებრივ-მოქალაქეობრივი პრობლემატიკით დაინტერესებამ, სამშობლოსადმი უსაზღვრო ტრფილის, არსებულის კონტრასტულ-გრძნობადმა გამოსახვამ, თანამედროვე ადამიანის სულიერ სამყაროში წვდომის დიდმა უნარმა და პოეტურმა ოსტატობამ განაპირობეს მისი შემოქმედების ორიგინალურობა. „როცა მე დავიწყე, მაშინ მწერლობა ჩვენს აჭარაში ძნელი იყო და იშვიათი. ჩვენებურ მწერალს ტანჯვაგამოვლილი მშობელი არემარე ავალებს თქვას ის, რაც სიტყვაწართმეულმა, დაობლებულმა წარსულმა ვერ თქვა” - ამბობს მწერალი (ხალვაში, 2000 ა: 57).

ფრიდონ ხალვაში ქართული მწერლობის იმ დიდ წარმომადგენელთა რიცხვს ეკუთვნის, რომლებმაც განსაზღვრეს ლიტერატურის გზა და ხასიათი, სიტყვითა და საქმით ვალი მოიხადეს ერის წინაშე. „ხშირად ჩავუფიქრებია, გავუტაცნივარ აჭარის ბედს, მის წარსულს, გულს მიკლავდა უცხო და ძველი გადანაშთების განუკურნავი ტკივილები რომ ჯერ კიდევ იგრძნობოდა... და შემებრალა აჭარა, რომლის წარსული თანდათან გავიცანი,

მომინდა რითიმე ცოტათი მაინც მივხმარებოდი ამ უძველეს მოწინავე ქართულ მხარეს, რათა იგი კვლავ გატოლებოდა უფრო წინ წასულ სხვა კუთხეებს. მომინდა ჩემი სიტყვით ყოველივე ამის შესახებ მესაუბრა ჩემს მეზობლებთან. ასეთი საუბარი კი მხოლოდ პატიოსანი სიტყვით (შემოქმედებით) შეიძლებოდა” (ლიტერატურული საქართველო, 2005: 20).

ფრიდონ ხალვაშის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე დაწერილია რამდენიმე საყურადღებო გამოკვლევა და სტატია, რომლებშიც სწორად არის წარმოჩენილი მწერლის შემოქმედებითი გზა, მისი მოქალაქეობრივი მრწამსი, შენიშნულია მისი შემოქმედების უმთავრესი მოტივები და მხატვრული აზროვნების თავისებურებანი.

„ჭკმმართველის წესი” - აი, მისი აზროვნებისა და მოქმედების საფუძველი. ამან შექმნა მისი შემოქმედებითი ყოფიერება. ამიტომ არის მუდამ ახალი, ამიტომ იმყოფება მუდამ იქ, სადაც არის“ (ლიტერატურული საქართველო, 2005).

ფრიდონ ხალვაშის შემოქმედებაში გამორჩეული ადგილი უჭირავს დრამატურგიას, რომელიც ისევ მშობლიური კუთხის ისტორიულ ბედს ეხმიანება. სწორედ მწერლის პიესები გახლავთ ჩვენი კვლევის მთავარი საკითხი, რაც მწერლის შემოქმედებას კიდევ უფრო სრულყოფილად წარმოაჩენს.

მეთოდები. წინამდებარე ნაშრომის მიზანია ფრიდონ ხალვაშის დრამატურგიის კვლევა - პიესების „ვაზის ტირილი“, „გადარჩენილი უკვდავება“, „ხიხანის ძახილი“ მაგალითზე. კვლევის მეთოდოლოგიად განვსაზღვრეთ მასალათა თავდაპირველი შეგროვებისა და მათი ანალიზის მეთოდი. ისტორიული მეთოდი, რომელმაც საშუალება მოგვცა შეგვესწავლა წარსული მოვლენები და გაგვეკეთებინა მათი ობიექტური შეფასება. შედარებითი მეთოდი, რომელმაც ისტორიულ მეთოდთან კავშირში მოგვცა სხვადასხვა მასალათა ურთიერთშედარების საშუალება. ზოგიერთ შემთხვევებში მივმართეთ მასალებზე დაკვირვების მეთოდს, რამაც მასალათა მოპოვების საშუალება მოგვცა და ამ მიმართებაში გამოვიყენეთ ე.წ. აღწერილობითი კვლევა.

შედეგები და მსჯელობა. ფრიდონ ხალვაშის შემოქმედებაში მხატვრული ღირებულებითა და ეროვნული სულისკვეთებით გამორჩეული ადგილი უჭირავს დრამატურგიას. მწერლობის ეს ჟანრი განსხვავებულია იმით, რომ ამბის თხრობა აქ მოქმედებებისა და დიალოგების მეშვეობით ხდება. ამდენად იგი განსაკუთრებულ ოსტატობასაც მოითხოვს ავტორისაგან. ის ფაქტი, რომ ფრიდონ ხალვაშმა შექმნა, შეიძლება, რაოდენობრივად მცირე, მაგრამ მხატვრული ღირებულებით დატვირთული პიესები კიდევ ერთი დადასტურებაა მისი შემოქმედებითი ოსტატობისა. ეს პიესები გამოქვეყნებისთანავე მოექცა საზოგადოების ყურადღების ცენტრში და წლების მანძილზე არ ჩამოსულა არაერთი ქართული თეატრის სცენიდან, რაც ავტორის კიდევ ერთი აღიარება გახლდათ.

ამ თვალსაზრისით გამორჩეულია პიესა „ხიხანის ძახილი“, რომელიც ეძღვნება დედსაქართველოსთან აჭარის დაბრუნებისათვის თავგანწირულ გმირებს, რომელთაც სახელოვანი სელიმ ხიმშიაშვილი მეთაურობდა.

სელიმ ხიმშიაშვილის თემა ქართულ მწერლობაში პირველად ფრიდონ ხალვაშმა შემოიტანა. ჯერ ლექსი მიუძღვნა გმირს სათაურით, „სელიმ ხიმშიაშვილი“, სადაც პოეტი სალოცავ ადგილებად ხატავს ყველაფერს, რაც სელიმ ხიმშიაშვილის სახელს უკავშირდება - ხიხანის ციხეს, სოფელ ბაკიბაკოს, სადაც ჯალათმა სიცოცხლეს გამოასალმა სელიმი, მაგრამ მხოლოდ ფიზიკურად, მისი საქმე დღესაც ცოცხალია.

ფრიდონ ხალვაშის „ხიხანის ძახილი“ ყველა იმ თემაზე გვესაუბრება, რომელსაც მტკივნეულად განიცდიდა აჭარა და მთლიანად საქართველო. ეს ის ტკივილია, რომელიც „იარებით დაშარულ“ მშობლიურ კუთხეს წლების მანძილზე სტკიოდა და მას არც მწერლის გულისტკივილი დაჰკლებია.

ფრიდონ ხალვაშის ამ ნაწარმოებსა და სპექტაკლს, იმ პერიოდში, ფართოდ გამოეხმაურა პრესა. ცნობილი მწერალი და პუბლიცისტი ილია რურუა წერდა: „ხიხანის ძახილი“ ნიჭიერი პოეტის პირველი ცდაა დრამატურგიაში... მთავარი ისაა, რომ ავტორმა შეძლო პიესისათვის მიეცა გულწრფელი პატრიოტული ჟღერადობა, ეგრძნო და ეჩვენებინა მშობლიური კუთხის წარსულში ის არსებითი, რომლის მიმართაც ადამიანები არასოდეს არ რჩებიან გულგრილნი. ეს არის ჯანსაღი პატრიოტიზმისა და ეროვნული თვითშეგნების, უსამართლობის, ჩაგვრის და ძალადობისადმი შეურიგებლობის მაღალი გრძნობა”.

მნიშვნელოვანი ფაქტი გახლავთ ის, რომ ფრიდონ ხალვაშმა ბოლო წლებში თავად გაუკეთა რედაქტირება 1959 წელს გამოცემულ პიესას და მნიშვნელოვანი ცვლილებები შეიტანა მასში. ოთხ მოქმედებად გაწერილი ისტორიული დრამა ორ მოქმედებად გადააკეთა, ამოიღო მთელი რიგი დიალოგები, ჩასწორებები შეიტანა, როგორც შინაარსში, ასევე ისტორიული ფაქტებსა და პერსონაჟთა მეტყველებაში.

ამ ყველაფრის ანალიზმა იმ დასკვნამდე მიგვიყვანა, რომ მაშინ, როცა ავტორი პიესას ქმნიდა, თავშეკავებული იყო, თვითცენზურასაც განიცდიდა და ერიდებოდა საკუთარი პოზიციების პირდაპირ დაფიქსირებას. წლების შემდეგ კი თავად გადააფასა ყველაფერი, უფრო მძაფრად შეიგრძნო მშობლიური კუთხის ისტორიული ბედუკუღმართობით მიყენებული ტკივილი და თამამად თქვა სათქმელი, უფრო ღირსეულად წარმოაჩინა გმირის სახე და შეძლო თავისი ლოიალური პოზიცია უფრო მძაფრად და მკაფიოდ გამოეხატა. ამ პიესის მაგალითზე კიდევ ერთხელ შეგვიძლია ვიმსჯელოთ ფრიდონ ხალვაშის, როგორც ორ სხვადასხვა ფორმაციაში მოღვაწე შემოქმედის საზოგადოებრივ პოზიციასა და ღირებულებებზე.

პიესა–ლეგენდა „გადარჩენილი უკვდავება“ აჭარაში გაგონილი ლეგენდის (გონიოს ციხესთან გამოუვლია შოთა რუსთაველს) საფუძველზეა შექმნილი და ხალხის ეროვნული შეგნების უკვდავების ჩვენებას ისახავს მიზნად.

პიესაში იკითხება შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნისადმი“ საერთო სიყვარული. ხალხი მას ეროვნულ საუნჯედ აღიარებს. ხალხის კრებისით სახეს გვიხატავს დრამატურგი ჯარჯის პიროვნებაში, რომელიც თავის ქართველობას რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნით“ და თამარის ძლევაშის ლაშქრობებში საკუთარი მონაწილეობით გამოხატავს.

პროფოსორი იური ბიბილეიშვილი თავის მონოგრაფიაში „ჭოროხის ხვამიადი“ (ფრიდონ ხალვაშის შემოქმედება) წერს: „პიესის დრამატულ საფუძველს ქმნის გადმოცემა ქრისტიანული ეკლესიის მიერ შოთა რუსთაველისა და მისი „ვეფხისტყაოსნის“ შერისხვის შესახებ. ამ გადმოცემას გარკვეული იდეოლოგიური დატვირთვა, მართლაც, გააჩნდა 1966 წელს, ათეისტური პროპაგანდის აღზევების პერიოდში, მაგრამ დღეს, როცა სინდისის თავისუფლება რეალობად იქცა, ხოლო ქართული მართლმადიდებლობა – ეროვნული თვითშეგნების ფრომირების ერთ–ერთ მთავარ ძალად, ამასთან, როგორც ანტონ I კათალიკოსის ბიოგრაფიის მკვლევარმა, პროფესორმა ალექსანდრე ფოცხიშვილმა დაადგინა, სრულიად უსამართლოდ ედებოდა თურმე ბრალი ქართულ ეკლესიას „ვეფხისტყაოსნის“ დევნაში, – მიგვაჩნია, რომ მსგავს დრამატულ საფუძველზე აგებული პიესა ხელს შეუწყობს ეროვნული იდეოლოგიის სრულყოფას“ (ბიბილეიშვილი, 2012: 140).

ამ პიესით ავტორმა შეძლო ლეგენდისთვის ხორცი შეესხა და კიდევ ერთხელ დაედასტურებინა ის ეროვნული სულისკვეთება, რომელიც მუდამ აშკარად იგრძნობოდა აჭარაში და აქაურ მკვიდრთა განსაკუთრებული სიყვარული ქართველთა სულიერი საგანძურის მიმართ.

პიესა „ვახის ტირილი“ წარმოადგენს მეორე მსოფლიო ომის თემაზე შექმნილ სამმოქმედებიან დრამას. იგი 1961 წელს დაიწერა და იმავე წელს წარმატებით შედგა მისი პრემიერა ბათუმის თეატრის სცენაზე. სპექტაკლის წარმატების ერთ–ერთი მიზეზად უნდა ჩაითვალოს ისიც, რომ პიესის თემა ხაზგასმულად ეხმიანებოდა აჭარის მკვიდრთა ეროვნულ სიამაყეს, რომელსაც ვაზს, ქართველთა ეროვნულ სიმბოლოს ადარებს. პიესის მთავარი პერსონაჟი მურად სარაძე ზამთრის დიდთოვლობასთან დაკავშირებით, ვაზის

გამძლეობის გამო იტყვის: „ჩვენებური ვაზი ადამიანს ჰგავს. ამოჩხეს, ამოთხარეს. გადათუთქეს. მარა მაინც არ გადაშენდა, ფესვი არ მოკვდა. აჭარელიც ასეთი არაა? ენა ვერ ამოაძვრეს, თვარა სხვა ყველაფერი წაართვეს. რა იცოდნენ, რომ ენამ ყველაზე უფრო დიდი სიმდიდრე გადაგვირჩინა – ისიც ჩვენსავით ჯიუტია და ძლიერი” (ხალვაში, 2000 ბ: 157). დამერწმუნებით ამ მცირე ამონარიდში მწერალმა ოსტატურად შეძლო ეჩვენებინა მისი მშობლიური კუთხის მკვიდრთა ხასიათი, მათი განსაკუთრებული სიძლიერე და მშობლიური ფესვებისადმი ერთგულება.

თითოეული პიესის ფორმა და შინაარსი, პერსონაჟთა მეტყველი სახეები, გამორჩეული ხელწერა, დიალექტიზმების ოსტატური გამოყენება ერთიან ქსოვილს ქმნის და კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს ავტორის ოსტატობაში, ხშირად ჩვეულებრივი ისტორიები ხარისხის მაღალ რეესტრში აიყვანოს და მკითხველი თუ მსმენელი საოცარი მუხტით აავსოს.

დასკვნები. წინამდებარე კვლევამ აჩვენა, რომ დრამატურგიას, ფრიდონ ხალვაშის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს. პიესები „ხიხანის ძახილი“, „გადარჩენილი უკვდავება“ და „ვაზის ტირილი“ კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს ავტორის მხატვრულ ოსტატობაში. ორივე მათგანში შენარჩუნებულია მწერლის შემოქმედების მაგისტრალური ხაზი და საქართველოს, აჭარის ისტორიისა და გმირების გახსენებით, პერსონაჟთა მეტყველი სახეების ჩვენებით შეძლო მკითხველში საოცარი პატრიოტული მუხტის გაღვივება.

გამოყენებული ლიტერატურა

- ბიბილეიშვილი, ი. (2012). „ჭოროხის ხვაშიადი“ (ფრიდონ ხალვაშის შემოქმედება). ბათუმი: გამომცემლობა „შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“.
- ლიტერატურული საქართველო. (2005). ფრ. ხალვაში - „შესანიშნავი დრამატურგი“. 20 მაისი.
- ლიტერატურული აჭარა. (1959). N2.
- წიგნის სამყარო. (1975). 12 აგვისტო.
- ხალვაში, ფ. (2000)ა. *რომანები*. ტ. II. თბილისი: გამომცემლობა „საქართველო“.
- ხალვაში, ფ. (2000)ბ. *რომანი, მოთხრობები, მოგონებები და წერილები, ჩანაწერებიდან ამოწერილები*. ტ. III. თბილისი: გამომცემლობა „საქართველო“.
- ხალვაში, ფ. (1959). „ხიხანის ძახილი“ (ისტორიული დრამა ოთხ მოქმედებად). ბათუმი: სახელმწიფო გამომცემლობა „სახელგამი“.

REFERENCES

- bibileishvili, i. (2012). „*ch'orokhis khvashiadi*“ (*pridon khalvashis shemokmedeba*) [*The Secret of Chorokhi (The Works of Pridon Khalvashi)*]. Batumi: “Shota Rustaveli State University” Publishing House.
- lit'erat'uruli sakartvelo* [*Literary Georgia*]. (2005). pr. khalvashi - „shesanishnavi dramaturgi“ [Pr. Khalvashi – An Outstanding Playwright]. 20 mai.
- lit'erat'uruli ach'ara* [*Literary Adjara*]. (1959). N2.
- ts'ignis samqaro* [*The World of Books*]. (1975). 12 avgvist'o.
- khalvashi, p. (2000)a. *romanebi* [*Novels*]. Vol. II. Tbilisi: Publishing House „Sakartvelo“.
- khalvashi, p. (2000)b. *romani, motkhroebi, mogonebebi da ts'erilebi, chanats'erebidan amots'erilebi* [*Novel Short Stories, Memoirs and Letters, Excerpts from Notes*]. Vol. III. Tbilisi: Publishing House „Sakartvelo“.
- khalvashi, p. (1959). „*khikhanis dzakhili*“ (*ist'oriuli drama otkh mokmedebad*) [*The Call of Khikhani (Historical Drama in Four Acts)*]. Batumi: State Publishing House „Sakhelgami“.